

26.1.2006

1893/4/04

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Pasi Pölönen

RIKOSPROSESSIN KESTO

1

KANTELU

Kantelija pyysi 12.7.2004 päivätyssä kirjeessään oikeusasiamiestä tutkimaan häntä koskevan rikosprosessin kestoa perustuslain 21 §:n 1 momentin valossa. Kantelija tuli epäillyksi 1987–1991 väitetyksi tapahtuneista kahdesta törkeästä petoksesta ja kahdesta törkeän petoksen yrityksestä. Kantelija kertoi, että hänen asiansa käsittelystä ovat vastanneet keskusrikospoliisin rikosylitarkastaja A, johtava kihlakunnansyyttäjä ja kärjätuomari.

Kantelukirjoituksen mukaan poliisi suoritti toisen rikosasian tutkinnan yhteydessä takavarikon 25.5.1993 (tämä toinen rikosprosessi ei johtanut kantelijan tuomitsemiseen Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 31.5.2005 antamasta T.K. and S.E. -tuomiosta lähemmin ilmenevin tavoin). Löytyneiden asiakirjojen johdosta poliisi aloitti oma-aloitteisesti tutkinnan kantelijan vuosina 1987–1989 ja 1991 nostamien työttömyyskorvausten ja vuonna 1991 tapahtuneen palkkaturvan hakemisen perusteiden osalta. Esitutkinnat (työttömyyskorvaus) ja (palkkaturva) valmistuivat 10.11.1995 ja 14.11.1995.

Espoon kihlakunnanviraston johtava kihlakunnansyyttäjä teki mainituissa asioissa 20.4.1999 seuraamusluonteisen syyttämättäjättämispäätöksen (dnro 95/1697), jossa hän katsoi kantelijan syyllistyneen kahteen törkeään petokseen ja kahteen törkeän petoksen yritykseen. Kantelija saattoi syyllisyyttä koskevan kysymyksen Espoon kärjäoikeuden käsiteltäväksi 16.6.1999 kirjeellään. Johtava kihlakunnansyyttäjä toimitti kantelijan vaatimuksen Espoon kärjäoikeudelle vasta kesäkuussa 2002, mitä kantelija erityisesti arvosteli. Asia tuli vireille Espoon kärjäoikeudessa 26.6.2002. Kärjäoikeus antoi asiassa tuomion 16.2.2005, jossa se hylkäsi kaksi syytettä, mutta katsoi kantelijan syyllistyneen yhteen törkeään petokseen ja yhteen törkeän petoksen yritykseen.

Kantelija arvosteli poliisin suorittaman esitutkinnan kestoa ja Espoon kärjäoikeuden menettelyä rikosasiansa käsittelyssä keston ohella myös siltä osin, että hänen mielestään tuomion antamisessa oli viivytelty pääkäsittelyn jälkeen eikä päätösneuvottelua ollut käyty heti pääkäsittelyn päätyttyä.

3

RATKAISU

Katson asian kokonaiskäsittelyajan olevan asianosaisen näkökulmasta kohtuuttoman pitkä. Asian esitutkinta on ollut kohtuuttoman pitkä. Myös johtava kihlakunnansyyttäjänsä suorittaman syyteharkinnan jälkeisessä menettelyssä on nähdekseni ollut aiheetonta viivästystä.

Perustelen ratkaisuni seuraavasti.

3.1

Keskusrikospoliisin menettely

Tapahtumat

Aikaisemmin tutkitusta saman kantelijan kanteluun dnro 735/4/95 annetusta päätöksestä (ja osin EIT:n T.K. and S.E. -tuomiosta) ilmenee, että rikosilmoitus epäiltyä velallisen epärehellisyyttä koskevassa asiassa (X Ab) tehtiin 21.10.1992. Asianomistajien kuulustelut asiassa on aloitettu joulukuussa 1992 ja kantelijan kuulustelut 25.5.1993. Loppulausunnot asiassa on saatu 6.9. ja 8.9.1993 sekä loppulausunto lisäpöytäkirjan johdosta 2.11.1993.

Rikosilmoitus toisessa epäiltyä velallisen epärehellisyyttä koskeneessa asiassa (Y Oy) tehtiin joulukuussa 1992, jolloin aloitettiin myös asianomistajien kuulustelut asiassa. Kantelijan kuulustelut aloitettiin 27.5.1993. Loppulausunnot asiassa on saatu 19. ja 21.4.1995.

Rikosilmoitus asiassa (Merkonomien työttömyyskassa) tehtiin lokakuussa 1993, jolloin aloitettiin myös asianomistajien kuulustelut asiassa. Kantelijan kuulustelut aloitettiin 21.5.1995. Tutkinta asiassa saatiin päätökseen marraskuussa 1995.

Rikosilmoitus asiassa (Uudenmaan läänin työvoimapiirin toimisto) tehtiin kesäkuussa 1994, jolloin aloitettiin myös asianomistajien kuulustelut asiassa. Kantelijan kuulustelut aloitettiin 21.4.1995. Selvityksen mukaan tutkinta asiassa on saatu päätökseen marraskuussa 1995. Asiassa on lisäksi 9.11.1992 ja 28.8.1993 välisenä aikana suoritettu liiketoimintakieltotutkimus.

Selvitys

Rikosylitarkastaja B kertoi selvityksessään aloittaneensa velallisen epärehellisyyttä koskevissa asioissa esitutkinnan vuonna 1993. Toisen osalta esitutkinta oli valmis ja toisen osalta valmistumassa siinä vaiheessa kun B siirtyi syksyllä 1993 sisäasiainministeriöön. Esitutkinta eteni ripeästi ja siihen liittyvät toimenpiteet tehtiin asianmukaisesti. Takavarikoitua omaisuutta luovutettiin useasti takaisin kantelijalle sitä mukaa kuin se oli mahdollista ja kantelija ilmoitti tarvitsevansa asiakirjoja. Pois siirtymisensä jälkeen jutuissa on ilmeisesti katsottu tarpeelliseksi suorittaa lisätoimenpiteitä, joista B:llä ei ole tarkkaa tietoa. Kantelija oli jossain vaiheessa selvityksenantajaan yhteydessä pyytäen B:tä takaisin tutkinnanjohtajaksi.

Rikosylitarkastaja A kertoi selvityksessään, että hänet määrättiin epäiltyjä törkeitä petoksia ja petoksen yrityksiä koskevan asian tutkinnanjohtajaksi 7.4.1995. Pöytäkirjat molemmissa esitutkinnoissa toimitettiin syyttäjälle 16.11.1995. A kertoi voivansa arvioida esitutkinnan kestoa ja sen syitä vain omalta osaltaan seitsemän kuukauden ajalta. A katsoi vieneensä kantelijaa koskeneet rikosasiat tuolloisessa tutkintatilanteessa asianmukaisesti läpi ja koko ajan tutkintaa jouduttaen olosuhteista huolimatta varsin kohtuullisessa ajassa.

Vastineessaan 17.2.2005 kantelija katsoi, ettei A:n ja B:n selvityksistä ilmene mitään syytä tai perusteita asioiden kohtuuttomaan viivästykseen. Kantelija katsoi A:n olleen puolisen vuotta lähinnä muodollisena tutkinnanjohtajana tutkinnan loppuvaiheessa sen jälkeen, kun rikostarkastaja oli toukokuussa 1995 todettu epäsovivaksi tutkinnanjohtajaksi jutussa ja siirretty tähän asiaan tutkijaksi. Kantelijan mukaan rikostarkastaja oli tosiasiaa ainoa henkilö joka työsti tätä tutkintaa alusta loppuun, kuten rikostarkastaja todistajana Espoon käräjäoikeudessa 10.11.2004 myös toi esille.

Kannanotto

Silloinen eduskunnan apulaisoikeusasiamies Riitta-Leena Paunio katsoi 28.2.1997 antamassaan päätöksessä (dnro 735/4/95), että kantelijaan kohdistuneiden esitutkintojen kokonaisaika oli kohtuuttoman pitkä asian laatukin huomioon ottaen. Lokakuussa 1992 alkunsa saaneet tutkinnat ovat päättyneet viimeisiltä osin vasta marraskuussa 1995 eli runsaan kolmen vuoden kuluttua. Päätöksen mukaan tilanteen syntymiseen olivat vaikuttaneet useat seikat, jotka valtaosin liittyivät tutkittavien asioiden vaikeuteen ja niiden vaatimaan suureen työmäärään. Myös se, että rikostarkastaja jäi ainoaksi tutkijaksi syyskuussa 1993, jolloin hänestä tuli tutkinnanjohtaja (velallisen epärehellisyyttä koskevissa asioissa), oli ilmeisesti omiaan hidastamaan tutkintaa.

Vastaavasti Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi 31.5.2005 antamassaan T.K. and S.E. -tuomiossa, että velallisen epärehellisyyksiä koskevat esitutkinnat eivät käsillä olleessa tapauksessa edistyneet joutuisasti (kohta 33).

Espoon käräjäoikeus piti 16.2.2005 antamassaan tuomiossaan riidattomana, että petosrikoksia koskevaa asiaa ei ole käsitelty oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellyttämässä kohtuullisessa ajassa. Perusteluissaan käräjäoikeus muun muassa totesi, ettei eräs todistaja enää ajan kulumisen vuoksi pääkäsittelyssä muistanut kantelijaa eikä käsiteltävää asiaa (käräjäoikeus katsoi, että sanotun todistajan kuuleminen esitutkinnassa olisi voinut olla tärkeää puolustuksen kannalta, mutta ei kuitenkaan nähnyt kuulematta jättämisellä ratkaisevaa merkitystä).

Ottaen huomioon käsillä olevassa asiassa saamani selvitykset ja edellä mainitut laillisuusvalvojen huomiot sekä käräjäoikeuden perusteluissa esitetty on esitutkinnan kestoa asiassa pidettävä kohtuuttoman pitkänä. Saadun selvityksen perusteella tapahtunutta viivästyä ei nähdäkseen voida osoittaa tietyn henkilön tai tiettyjen henkilöiden virheeksi tai laiminlyönniksi. Viittaan

apulaisoikeusasiamies Paunio 28.2.1997 antamaan päätökseen ja kiinnitän keskusrikospoliisin huomiota siihen, että jutun tutkinnan pitkittymiseen olisi ollut perusteltua kiinnittää jo aikaisemmin huomiota ja huolehtia jutun tutkinnan loppuun saattamisesta tapahtunutta paremmin.

Esitutkintaan kulunut aika on osaltaan kasvattanut käsillä olevan ja vielä vireillä olevan rikosprosessin kokonaiskestoja. Palaan kokonaiskestoja tämän ratkaisuni yhteenveto-osassa (4).

3.2

Espoon kihlakunnanviraston syyttäjäsasto

Tapahtumat

Tapahtumainkuvaus osoittaa tässä kantelussa käsitellyn petosrikoksia koskevan asian ja toisen, velallisen epärehellisyyttä koskevan, asian käsittelyssä olleen runsaasti yhtymäkohtia.

Velallisen epärehellisyyttä koskevassa asiassa Espoon kärjäoikeus päätti 29.6.1995 jättää asian tutkimatta katsoen, että asiassa puuttui asianmukainen asianomistajan (velallisen konkurssipesän hallinnon) syyteeseenpanoilmoitus. Helsingin hovioikeus päätyi asiassa toiseen lopputulokseen 28.11.1996 antamassaan päätöksessä, jolla se palautti asian kärjäoikeuden tutkittavaksi. Korkein oikeus antoi asiassa ennakkopäätöksen 29.10.1997 (KKO 1997:171), jossa se katsoi, että konkurssipesän toimitsijamiehellä on oikeus ilmoittaa syyteeseen pantavaksi myös ennen lainmuutoksen voimaan tuloa tehdyksi väitetty velallisen rikos, joka edellyttää asianomistajan ilmoitusta syyteeseen panemisesta. Korkein oikeus palautti asian Espoon kärjäoikeuteen uudelleen käsiteltäväksi.

Palautetun asian käsittely Espoon kärjäoikeudessa alkoi 11.2.1998. Tuon asian käsittelyä lykättiin useaan otteeseen asianosaisten sovintoneuvotteluiden johdosta. Johtava kihlakunnansyyttäjä ilmoitti 14.1.1999 kärjäoikeudelle peruuttavansa rangaistusvaatimuksensa ja esitti asian sillensä jättämistä katsoen, että asianomistajien tultua sopimuksen johdosta täysin tyydytetyiksi ei syyttäjällä enää ollut syyteoikeutta asiassa. Kantelija kuitenkin vaati Espoon kärjäoikeutta tutkimaan kysymyksen, oliko asianomistajan syyteeseenpanoilmoitus ollut riittävän yksilöity ja olivatko väitetyt rikokset vanhentuneet.

Espoon kärjäoikeus hylkäsi 15.3.1999 antamallaan päätöksellä yhden syytekohdan vanhentuneena ja jätti muut tutkimatta katsoen, että asianomistajat eivät olleet esittäneet riittävän yksilöityä syytepyyntöä, mistä syystä asianomistajarikosten erityinen vanhentumisaika oli kulunut umpeen. Espoon kihlakunnanviraston syyttäjäsaston silloinen johtava kihlakunnansyyttäjä valitti päätöksestä Helsingin hovioikeuteen.

Tämän käräjäoikeuden päätöksen jälkeen johtava kihlakunnansyyttäjä teki 20.4.1999 seuraamusluonteisen syyttämättäjättämispäätöksen epäiltyjä petosrikoksia koskevassa toisessa asiassa (josta käsillä olevassa kantelussa on kyse). Petosasioiden esitutkintapöytäkirjat olivat valmistuneet marraskuussa 1995 eli sen jälkeen, kun Espoon käräjäoikeus oli 29.6.1995 päättänyt jättää epäiltyjä velallisen epärehellisyyksiä koskevan asian tutkimatta. Petosasioissa kysymys toisen velallisen rikoksia koskevan asian tuomioistuinkäsittelystä oli siis avoin lähes koko tätä edeltävän syyteharkinnan ajan.

Syyttämättäjättämispäätöksessään johtava kihlakunnansyyttäjä katsoi kantelijan syyllistyneen esitutkinnoissa tutkittuihin törkeitä petoksia ja niiden yrityksiä koskeviin syytteisiin 1–2, 4 ja 6. Päätöksen mukaan rikokset liittyvät läheisesti velallisen epärehellisyyttä koskeneessa rikosasiassa tutkittuihin asioihin. Velallisen epärehellisyyttä koskevassa asiassa ei päätöksen mukaan tulla järjestämään pääkäsittelyä, minkä yhteydessä oli määrä käsitellä syyttämättäjättämispäätöksessä mainitut teot. Tästä syystä syyttämättäjättämispäätöksessä viitattiin velallisen epärehellisyyttä koskeneen asian yhteydessä kerättyyn esitutkinta-aineistoon.

Syyttämättäjättämispäätös perustui oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997; jäljempänä ROL) 1 luvun 8 §:n 1 kohtaan, jonka mukaan virallinen syyttäjä voi jättää syytteen nostamatta, jos oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto tai muu tekijän toiminta rikoksensa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi, hänen henkilökohtaiset olonsa, rikoksesta hänelle aiheutuvat muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat.

Päätöksen perusteluiden mukaan asian käsittely oli jäänyt odottamaan velallisen rikoksia koskevan pääasian käsittelyä, koska asioissa oli kyse pitkälti samoista todistusteemoista. Syyttämättäjättämispäätöksessä käsiteltyjen tekojen osalta olisi jouduttu käymään sama näyttö kantelijan asemasta eräässä osakeyhtiössä, kuin mitä olisi käyty velallisen epärehellisyyttä koskevien tekojen osalta. Syyttämättäjättämispäätöksessä kerrottiin kahden henkilön esitutkinnessa kertoneen, että kantelija oli yksin määrännyt tarkoitetun osakeyhtiön asioista huolimatta erilaista järjestelyistä, joilla hän olisi halunnut siirtää vastuun pois itseltään. Esitutkinnessa oli päätöksen mukaan näyttöä kantelijan tosiasiallisesta päätösvallasta myös erään toisen osakeyhtiön asioiden osalta. Johtava kihlakunnansyyttäjä katsoi tekojen tapahtuneen pääosin kantelijan toimesta. Päätöksen mukaan: "*Koska tämän asian käsittely on ns. pääesitutkintapöytäkirjojen osalta lykkääntynyt ja lopulta asia on jäänyt niiden osalta tutkimatta ja koska syylliseksi epäillylle on asian pitkän keston osalta jo aiheutunut riittäväksi katsottava seuraamus [kantelijan] oltua mm. pidätettynä yli kahden vuorokauden ajan, katson kohtuulliseksi ja tarkoituksenmukaiseksi jättää syytteet tässä asiassa nostamatta.*"

Kantelija osoitti Espoon kihlakunnan syyttäjäosastolle 16.6.1999 päivätyn kirjeen, jossa hän vaati syyttäjän saattavan ROL 1 luvun 10 §:n 1 momentin mukaisesti

syyttämättäjättämispäätöksessä esitettyjen oletettujen rikosten teonkuvaukset tuomioistuimen ratkaistavaksi. Kantelija kirjoitti vielä "*[O]letan, että asia todennäköisimmin tulisi oikeudessa esille ennen loppuvuotta kuitenkin aikaisintaan kesälomakuukausien jälkeen.*"

Johtava kihlakunnansyyttäjä vastasi kantelijan kirjeeseen 30.6.2000. Kirjeessään johtava kihlakunnansyyttäjä viittasi noin kuukautta aikaisempaan puhelinkeskusteluun hänen ja kantelijan välillä, jossa oli sovittu käytäväksi keskustelu muun muassa esille otettavista todistusteemoista ennen kuin asia saatetaan tuomioistuimeen. Kirjeessä viitattiin edelleen puhelimesta sovittuun siitä, että tämä keskustelu voitaisiin käydä sen jälkeen, kun Helsingin hovioikeus on antanut ratkaisunsa velallisen epärehellisyttä koskevan asian tutkimatta jättämisestä. Johtava kihlakunnansyyttäjä ehdotti, että hän palaisi asiaan hovioikeuden ratkaisun jälkeen, joka oli odotettavissa elokuun lopulla 2000. Kirjeessään hän pyysi kantelijaa ilmoittamaan hänelle, jos kantelija katsoo, että asia tulisi välittömästi ennen hovioikeuden ratkaisua saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Tämän jälkeen edellä kuvattu velallisen epärehellisyttä koskeva toinen asia eteni hovioikeuden ratkaisuun. 15.8.2000 antamassaan ratkaisussa Helsingin hovioikeus katsoi – päinvastoin kuin Espoon kärjäoikeus –, että asianomistajien vaatimukset oli esitetty ajoissa riittävästi yksilöidysti, ja kumosi kärjäoikeuden päätöksen siltä osin kuin se oli jättänyt asian tutkimatta. Lopputuloksena hovioikeus kuitenkin jätti asian sillensä, koska asianosaiset olivat saavuttaneet asiassa sovinnon.

Johtava kihlakunnansyyttäjä lähetti kantelijalle toisen kirjeen 11.10.2000 Helsingin hovioikeuden yllä tarkoitetun ratkaisun jälkeen ja tiedusteli, vieläkö kantelija haluaa saattaa syyllisyyskysymyksen kärjäoikeuden käsiteltäväksi ottaen huomioon hovioikeuden tuomion lopputulos. Jos näin on, ilmoitti johtava kihlakunnansyyttäjä olevansa valmis käymään edeltävät neuvottelut oikeudenkäynnin teemoista. Hän pyysi ilmoittamaan siitä, aikooko kantelija valittaa hovioikeuden päätöksestä korkeimpaan oikeuteen ja siitä, haluaako kantelija asian kärjäoikeuskäsittelyyn ennen mahdollista korkeimman oikeuden ratkaisua.

Kantelija vastasi johtavan kihlakunnansyyttäjän kirjeeseen 20.10.2000 ja ilmoitti jättäneensä hovioikeuden tuomion johdosta valituslupahakemuksen korkeimpaan oikeuteen. Kantelija ilmoitti yrittävänsä kiirehtiä korkeimman oikeuden käsittelyä sekä siitä, että hän palaa asiaan lähiaikoina.

Johtava kihlakunnansyyttäjä palasi asiaan kantelijalle 31.5.2001 päiväämässään kirjeessä, jonka hän lähetti saantitodistuksin. Hän viittasi aikaisempaan kirjeenvaihtoon ja ilmoitti jääneensä odottamaan kantelijan yhteydenottoa. Hän uudisti jälleen pyyntönsä siitä, että kantelija ilmoittaisi, haluaako hän asian saatettavaksi kärjäoikeuteen ja haluaako hän odottaa korkeimman oikeuden ratkaisua. Hän selvitti, ettei hän ollut vielä ilmoittanut kantelijan käsittelypyynnöstä asianomistajalle, koska pyyntö on kantelijan toivomuksen ja sovitun mukaisesti

jätetty odottamaan korkeimman oikeuden ratkaisua. Hän ilmoitti jäävänsä kesälomalle koko kesäkuuksi ja siitä, että asia on mahdollista kantelijan niin halutessa ottaa käsittelyyn syyskuun loppupuolella.

Kantelija ilmoitti 2.8.2001 kirjeellään johtavalle kihlakunnansyyttäjälle vastaanottaneensa johtavan kihlakunnansyyttäjän 31.5.2001 päivämäärän kirjeen. Kantelija korosti, ettei hän ole koskaan esittänyt toivomusta tai sopinut siitä, että syyllisyyskysymyksen ratkaisu odottaisi velallisen epärehellisyyttä koskevan asian etenemistä korkeimmassa oikeudessa. Kantelijan mukaan hän ei ollut johtavan kihlakunnansyyttäjän kanssa käymiensä keskusteluiden perusteella maallikkona ymmärtänyt, mikä merkitys toisen jutun ratkaisulla olisi syyllisyyskysymyksen ratkaisemisessa, eikä siksi myöskään ole ottanut, eikä nytkään ottanut, kantaa siihen, olisiko jostain syystä eduksi odottaa tuon toisen jutun etenemistä korkeimmassa oikeudessa. Kantelija kirjoitti, että todennäköisemmin selviää syyskuun aikana, mikäli korkein oikeus myöntää valitusluvan vai ei. Kantelija katsoi tarpeettomaksi toistaa pyyntöään saattaa syyllisyyskysymys käräjäoikeuden käsiteltäväksi, koska hän oli 16.6.1999 pyynnön kirjallisesti esittänyt eikä ollut sitä peruuttanut. Kantelijan mielestä oli ainoastaan syyttäjän toimenpiteistä kiinni, milloin asia viedään oikeuteen. Kantelija katsoi, että asiassa on sovittu ainoastaan siitä, että johtava kihlakunnansyyttäjä lähettäisi asiakirjoista jäljennökset kantelijalle, minkä jälkeen asiassa voitaisiin vielä käydä keskustelu ennen kuin johtava kihlakunnansyyttäjä saattaa asian oikeuteen.

10.9.2001 päivätyssä kirjeessään johtavalle kihlakunnansyyttäjälle kantelija ilmoitti, että hän tulee pyytämään asiantuntijalausuntoa koskien syyllisyyskysymyksen käsittelyä käräjäoikeudessa. Kantelija arvioi saavansa lausunnon lokakuun aikana.

20.9.2001 päivätyssä kirjeessään johtavalle kihlakunnansyyttäjälle kantelija ilmoitti, ettei hänellä olisi syytä kannella tai ryhtyä muihinkaan toimenpiteisiin koskien syyteharkintaa, jos asiassa meneteltäisiin kantelijan esittämällä tavalla.

Korkein oikeus eväsi epäiltyjä velallisen epärehellisyyksiä koskevassa asiassa kantelijalta valitusluvan 21.1.2002 antamallaan päätöksellä. Tämä prosessi päättyi näin ollen asian sillensä jättämiseen Helsingin hovioikeuden 15.8.2000 antaman päätöksen mukaisesti.

Johtava kihlakunnansyyttäjä toimitti syyllisyyttä koskevan kysymyksen Espoon käräjäoikeuden käsiteltäväksi 26.6.2002 (hakemus oli päivätty 19.6.2002). Käräjäoikeus antoi asiassa haasteen 30.8.2002, joka annettiin tiedoksi kantelijalle 17.9.2002.

Espoon käräjäoikeus piti asiassa valmisteluistunnon 13.8.2003, jossa muun muassa käytiin läpi asianosaisten vaatimuksia ja niiden perusteita ja sovittiin, että syyttäjä antaa 31.10.2003 mennessä lausuman niistä seikoista, jotka ovat syytteiden perusteena siltä osin kuin syyttäjä on väittänyt kantelijan toiminnan olleen suunnitelmallista ja tähänneen nyt käsiteltävien rikosten tekemiseen. Sovittiin, että kantelija antaa lausuman syyttäjän lausuman johdosta 30.11.2003

mennessä ja että asian valmistelua jatketaan joulukuussa 2003 myöhemmin sovittavana päivänä kirjaamalla asiassa esitettävät todisteet todistusteemoineen.

Rikosasiassa suunniteltiin pidettäväksi pääkäsittely 3.–6.5., 11.–13.5. ja 17.–18.5.2004, mutta se peruuntui tuomarin puolison vakavan sairastumisen vuoksi. Pääkäsittely pidettiin marras-joulukuussa 2004.

Espoon kärjäoikeus ratkaisi törkeää petosta ym. koskevan rikosasian 16.2.2005 antamallaan tuomiolla. Tuomiossaan kärjäoikeus muun muassa katsoi, etteivät kantelijan puolustautumisedellytykset olleet raunioituneet oikeudenkäynnin – sinänsä kohtuuttoman – pitkittymisen tai muidenkaan seikkojen johdosta. Sen vuoksi kärjäoikeus ei kumonnut syyttäjän syyttämättäjäätämispäätöstä niillä perusteilla, jotka kantelija oli esittänyt oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen esteinä. Kärjäoikeus luki kantelijan syyksi törkeän petoksen ja törkeän petoksen yrityksen ja hylkäsi kaksi syytekohtaa. Kärjäoikeus hylkäsi asianomistajan vahingonkorvausvaatimukset syytekohtan 3 osalta katsoen, että asianomistaja oli luopunut vaatimuksistaan.

Helsingin hovioikeudesta saadun tiedon mukaan kärjäoikeuden tuomio ei ole tätä päätöstä annettaessa lainvoimainen kantelijan valitettua siitä.

Selvitys

Helsingin kihlakunnan syyttäjänviraston johtava kihlakunnansyyttäjä kertoi 20.8.2004 päivätyssä selvityksessään, että nyt kyseessä olevan syyttämättäjäätämispäätöksen saattaminen kärjäoikeuden käsiteltäväksi syyllisyyskysymyksen osalta liittyy läheisesti muun muassa todistelun osalta kahteen velallisen epärehellisyyttä koskevaan asiaan, joiden käsittely on viipynyt ensin esitutkinnassa ja sitten tuomioistuimessa syyttäjistä riippumattomasta syystä.

Johtava kihlakunnansyyttäjä kertoi nostaneensa velallisen epärehellisyyttä koskevissa asioissa kaksi syytettä 20.10.1994 ja 25.4.1995. Näiden osalta kantelija on esittänyt useita prosessiväitteitä seurauksin, että kärjäoikeus on kahdesti jättänyt syytteet tutkittavaksi ottamatta. Hovioikeus ja korkein oikeus ovat kahdesti kumonnet kärjäoikeuden tekemät prosessiväitepäätökset (KKO 1997:171 ja 21.1.2002 valitusluvan epäävä päätös). Tästä aiheutui velallisen rikosta koskevien asioiden lykkääntyminen, mikä lykkäsi myös käsiteltävänä olevaa asiaa, koska epäilty työttömyyskorvauspetosasia valmistui esitutkinnasta vasta myöhemmin eli marraskuussa 1995. Asia oli koko ajan tarkoitus saattaa kärjäoikeuden käsiteltäväksi yhdessä velallisen rikosten kanssa sen jälkeen, kun väitepäätökset niissä on ratkaistu, koska todistelu näissä asioissa oli lähes sama. Asianomistajan kannasta tähän menettelyyn on erikseen varmistauduttu. Asianomistaja oli ilmoittanut perivänsä saamisensa hallinnollisten takaisinperintäpäätösten kautta.

Käsiteltävänä olevaa törkeää petosta koskeva asia valmistui marraskuussa 1995 ja jäi johtavan kihlakunnansyyttäjän mukaan kaikkien tietien odottamaan

pääasian (jonka Espoon käräjäoikeus oli siis 29.6.1995 päätöksellään jättänyt tutkimatta) mahdollista palautumista alioikeuteen. Hovioikeus kumosikin 28.11.1996 käräjäoikeuden päätöksen, ja korkein oikeus päätyi hovioikeuden kanssa samaan ratkaisuun 29.10.1997 ennakkopäätöksessään 1997:171. Asia palautettiin käräjäoikeuteen käsiteltäväksi. Väitepäätöksen ratkaiseminen hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa kesti näin ollen lähes 2,5 vuotta.

Varsinaista pääasian käsittelyä näissä velallisen rikoksissa ei kuitenkaan koskaan käräjäoikeudessa aloitettu. Asianomistajan yhteydenottojen jälkeen johtava kihlakunnansyyttäjä järjesti asianosaiskeskustelun. Keskustelussa kantelija toi johtavan kihlakunnansyyttäjän mukaan esille ne prosessiväitteet, joihin hän aikoi vedota ennen asian pääkäsittelyä. Johtavalle kihlakunnansyyttäjälle toimitettiin 8.9.1998 ilmoitus, jonka mukaan asianomistajien ja kantelijan sopimusneuvottelut olivat johtaneet sopimukseen esitutkintapöytäkirjoissa - - - ja - - - liittyvissä asioissa, ja sopimuksen mukaan osapuolet sitoutuivat olemaan esittämättä toisiaan kohtaan mitään vaatimuksia. Joulukuussa 1998 johtavan kihlakunnansyyttäjän tietoon saatettiin, että velkojainkokoukset olivat hyväksyneet sopimuksen. Johtavan kihlakunnansyyttäjän mukaan myös kantelija oli luopunut vahingonkorvausvaatimuksistaan asianomistajaa kohtaan. Koska velkojat olivat sopimuksen johdosta tulleet täysin tyydytetyiksi, ei syyttäjällä ollut enää ennen 1.1.1991 voimassa olleen rikoslain 39 luvun 2 §:n mukaan syyteoikeutta asiassa. Johtava kihlakunnansyyttäjä ilmoitti Espoon käräjäoikeudelle 14.1.1999 peruuttavansa rangaistusvaatimuksen ja esitti, että asia jätettäisiin sillensä.

Kantelija pyysi Espoon käräjäoikeudelle 1.2.1999 lähettämässään kirjeessä, että sillensä jättämispäätöksessä ei kirjattaisi sillensä jättämisen syytä, tai että syyttäjä toisi esiin sen, että kantelijan ei katsottaisi syyllystyneen rikoksiin. Kirjeessään 4.1.1999 käräjäoikeudelle kantelija esitti yhteensä seitsemän eri prosessiväitettä. Kirjeessään 8.3.1999 käräjäoikeudelle kantelija ilmoitti, ettei hän tule vaatimaan jutun käsittelyn jatkamista syyllisyyskysymyksen osalta, mikäli hänen prosessiväitteensä hyväksytään.

Johtavan kihlakunnansyyttäjän selvityksen mukaan kantelijalle on ollut tärkeää, ettei velallisen rikosten käsittely päättyisi siihen, että hän olisi tyydyttänyt velkojansa ja että asia tämän johdosta olisi jäänyt sillensä, jolloin syyllisyyskysymystä ei olisi hänen tekemänsä sopimuksen vuoksi tullut käsitellyksi. Tällä on ollut merkitystä sille, miksi hovioikeuden ja korkeimman oikeuden päätöksiä on ollut määrä odottaa ennen syyttämättäjättämispäätöksen syyllisyyskysymyksen saattamista käräjäoikeuteen.

Käräjäoikeus onkin 15.3.1999 antamassaan päätöksessä jättänyt velallisen rikokset tutkimatta katsoen, että asianmukaista syytepyyntöä ei ollut tehty. Johtava kihlakunnansyyttäjä valitti päätöksestä hovioikeuteen katsoen muun muassa, että syyttämispyyntö oli tehty asianmukaisesti. Johtava kihlakunnansyyttäjä kertoi ymmärtäneensä, että kantelija haluaa valtiolta korvauksia siksi, että kaikki häneen kohdistetut viranomaistoimenpiteet olisivat olleet aiheettomia hänen syyttömyytensä vuoksi ja siksi, että asiat olisivat aiheettomasti viipyneet. Johtava kihlakunnansyyttäjä kertoi, että asiassa jäätiin

siten odottamaan hovioikeuden päätöstä. Jos asia jäisi syyttäjän valituksen mukaisesti sillensä sen vuoksi, että syyttäjältä oli hävinnyt syyteoikeus vastaajan tyydytettyä velkojansa, ei kantelija ilmeisestikään voisi vedota syyttömyyteensä ja aiheettomaan esitutkintaan sekä syytteen nostamiseen. Jos taas oikeuden päätös olisi käräjäoikeuden päätöksen mukainen, olisi kantelijalla edelleen intressi todistaa syyttömyytensä myös kaikissa muissa jutuissa kuten nyt käsiteltävänä olevassa törkeää petosta koskevassa asiassa, jossa johtava kihlakunnansyyttäjä teki seuraamusluonteisen syyttämättäjättämispäätöksen 20.4.1999.

Johtavan kihlakunnansyyttäjän mukaan tämä oli syy ja motiivi sille, miksi hän sopi kantelijan kanssa puhelimitse, että syyttämättäjättämispäätöksen syyllisyyskysymystä koskeva todistusteemakeskustelu käydään vasta hovioikeuden ratkaisun jälkeen. Hovioikeuden kumottua 15.8.2000 tuomiollaan käräjäoikeuden ratkaisun kantelija haki valituslupaa korkeimmalta oikeudelta. Teemakeskustelu jäi odottamaan asian ratkaisua korkeimmassa oikeudessa.

Johtava kihlakunnansyyttäjä katsoi, että edellä lausutun lisäksi hänen kantelijan kanssa käymänsä kirjeenvaihto todistaa sen, että kantelijan pyytämä keskustelu todistusteemasta, joka oli tarkoitus käydä ennen kuin johtava kihlakunnansyyttäjä lähettää tämän asian oikeuteen, oli sovittu käytäväksi hovioikeuden ratkaisun jälkeen ja sitten korkeimman oikeuden ratkaisun jälkeen. Tämän osalta johtava kihlakunnansyyttäjä viittasi oheistamaansa 14.11.2001 päiväämäänsä selvitykseen, jonka hän antoi valtakunnansyyttäjälle. Selvityksen mukaan johtava kihlakunnansyyttäjä oli vahvistanut kantelijalle kirjallisesti 30.6.2000, 11.10.2000 ja 31.5.2001 heidän sopimansa siitä, että oikeudenkäynnin teemoista sovitaan vasta lainvoimaisen ratkaisun saamisen jälkeen tutkimatta jättämistä / sillensä jättämistä koskevaan asiaan toisessa prosessissa. Johtava kihlakunnansyyttäjä pyysi kaikissa kirjeissään kantelijaa ilmoittamaan, haluaako hän asiansa välittömästi oikeuden käsittelyyn. Selvityksen mukaan kantelija oli vasta 10.8.2001 ilmoittanut haluavansa syyllisyyskysymyksen käräjäoikeuden käsittelyyn. Kuitenkin kantelija oli vielä pyytänyt johtavaa kihlakunnansyyttäjää harkitsemaan esittämillään seikoilla uudelleen sen, voitaisiinko asiassa tehdä uusi syyttämättäjättämispäätös, jos johtava kihlakunnansyyttäjä ei toteaisikaan häntä syylliseksi. Selvityksessä johtava kihlakunnansyyttäjä toi esiin vielä sen, että ennen kuin johtava kihlakunnansyyttäjä vie syyllisyyttä koskevan asian oikeuteen, kantelijalle tulisi antaa mahdollisuus tutustua kaikkeen syyttäjän suunnittelemaan todisteluun. Selvityksessä johtava kihlakunnansyyttäjä viittasi vielä 14.11.2001 kantelijan kanssa käymäänsä puhelinkeskusteluun, jossa kantelija esitti mahdollisuutta tutustua asiassa esitettävään todisteluun ennen sen saattamista käräjäoikeuteen. Johtavan kihlakunnansyyttäjän mukaan kantelija lupasi puhelussa vielä tämän jälkeen harkita, eikö hän vaadikaan asian viemistä oikeuteen. Johtavan kihlakunnansyyttäjän näkemyksen mukaan kantelija on lykkäämispyynnöillään tavoitellut sitä, että asiaa ei voitaisi vanhentuneena käsitellä.

Johtava kihlakunnansyyttäjä katsoi, että saatettuaan asian käräjäoikeuden käsiteltäväksi 19.6.2002 hän ei ole mitenkään viivästyttänyt asian käsittelyä, vaan on päinvastoin aika ajoin tiedustellut tilannetta ja ilmoittanut valmiutensa

syyttäjänä. Johtava kihlakunnansyyttäjä kertoi saaneensa asiassa valtakunnansyyttäjältä syytemääräyksen 19.6.2003 siirryttyään 1.9.2002 lukien uuteen virkaansa Helsingin johtavaksi kihlakunnansyyttäjäksi. Johtava kihlakunnansyyttäjä katsoo kirjeenvaihdon ja muun asiakirja-aineiston osoittavan, että raskasta ja pitkää oikeudenkäyntiä on ollut tarkoitus siirtää odottamaan hovioikeuden ja korkeimman oikeuden ratkaisuja väitepäätöksen osalta. Tätä ennen siirtymisten syynä oli varsinaisen velallisen rikoksia koskevan pääasian siirtyminen ja jääminen tutkimatta ensin 26.6.1995 ja toisen kerran 15.3.1999. Suurin syy asioiden lykkääntymiseen on johtavan kihlakunnansyyttäjän näkemyksen mukaan kaksi Espoon käräjäoikeuden melko yllättävää prosessiväitteisiin liittyvää päätöstä, jotka ylemmät oikeusasteet ovat kumonnet.

Vastineessaan 22.10.2004 kantelija muun muassa toisti näkemyksensä siitä, että hän ei ole pyytänyt tai sopinut syyttäjän kanssa mitään siitä, että asioita viivyteltäisiin. Hän katsoi edelleen, että velallisen epärehellisyyttä koskevilla oikeudenkäynneillä ei ole ollut mitään tekemistä työttömyyskorvausta ja palkkaturvaa koskevien asioiden kanssa. Hän korosti, että hän oli jo alusta lähtien kertonut, että hän on ollut määräävässä asiassa kahdessa osakeyhtiössä. Hänen mielestään johtava kihlakunnansyyttäjä olisi useasti yrittänyt taivutella häntä luopumaan syyllisyyksymystä koskevasta oikeudenkäynnistä.

Vastineessaan 17.2.2005 kantelija katsoi, että tutkittava asia ei ollut monimutkainen, koska siinä on kyse ainoastaan siitä, oliko hänellä oikeus työttömyyskorvaukseen tai syyllistyikö hän petoksen yritykseen palkkaturvaa hakiessaan. Kantelijan mielestä häneltä on tosiasiallisesti riistetty syylliseksi epäillylle kuuluva oikeus puhdistaa maineensa sen jälkeen, kun syyttäjä on tehnyt seuraamusluonteisen syyttämättäjäättämispäätöksen.

Lisäselvityksessään 16.5.2005 johtava kihlakunnansyyttäjä kertoi, että Espoon käräjäoikeudessa käsiteltiin seikkaperäisesti kantelijan prosessiväitteet muun muassa siitä, että hän ei olisi saanut osakseen oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä. Syyttäjän laajaan asiakirjatodisteluun sisältyi kantelijan ja syyttäjän välinen kirjeenvaihto. Johtavan kihlakunnansyyttäjän mielestä oikeudenkäynnissä tuli syyttäjän taholta esitetyksi se, että syyttäjällä oli syyttämättäjäättämispäätöksen jälkeen perusteltu syy kantelijan antamien vastausten perusteella odottaa velallisen rikosta koskevan niin sanotun pääasian ratkaisua hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa. Johtava kihlakunnansyyttäjä katsoi, että törkeän petosasian käsittelyn yhteydessä Espoon käräjäoikeudessa viimeistään selvisi kaikille se, että kantelijan todellinen johtaja- ja yrittäjyyssasema edustamissaan yrityksissä oli kokonaisuudessaan mahdollista selvittää ainoastaan hyvin laajan todistelun avulla. Tämän vuoksi todistusteema oli lähes täysin sama kuin epäiltyjä velallisen rikoksia koskevissa asioissa olisi ollut. Lopuksi johtava kihlakunnansyyttäjä viittasi siihen, että käräjäoikeus on nyt vahvistanut kantelijan syyllisyyden merkittävimmän syytteen osalta, eikä johtava kihlakunnansyyttäjä ole katsonut tarpeelliseksi hakea asiassa muutosta hovioikeudelta.

Viimeisimmässä selvityksessään (6.7.2005) kantelija muun muassa vielä korosti sitä, että hän oli jo ennen oikeudenkäyntiä sekä oikeudenkäynnin valmisteluistunnossa ja pääkäsittelyssä myöntänyt, että hänellä oli määräävä asema kahdessa osakeyhtiössä. Kun asia oli riidaton, ei väitettyjä petoksia koskevalla prosessilla ollut mitään liityntää velallisen epärehellisyttä koskevaan prosessiin eikä syyttäjällä ole ollut mitään syytä pitkittää ensiksi mainittua sen takia, että toinenkin asia oli kohtuuttomasti pitkittynyt.

Kannanotto

Johtavan kihlakunnansyyttäjän selvityksessä esille tuodut seikat ja muu käytettävissä oleva aineisto perustelevat nähdäkseni vakuuttavasti kahden eri prosessin välisen tiiviin yhteyden todistusaineiston tasolla. Asiaa on kaiken kaikkiaan pidettävä laajana ja monitahoisena. En ole vakuuttunut kantelijan väitteestä siitä, että hänen asemansa osakeyhtiöissä määräysvaltaa käyttävänä henkilönä ja yrittäjänä olisi ollut siten riidaton, että petosasiaa olisi voinut käsitellä irrallaan epäilyistä velallisen epärehellisyyksistä. Nähdäkseni edellä kuvattujen kahden rikosprosessin välillä on vallinnut sellainen yhteys, että on ollut tarkoituksenmukaista pyrkiä selvittämään ja ratkaisemaan asiat yhdessä.

Tästä on aiheutunut se valitettava seuraus, että yhden prosessin (väitetty velallisen epärehellisyys) pitkittyessä myös toinen prosessi (törkeä petos) on pitkittynyt.

Käsillä olevassa asiassa johtavan kihlakunnansyyttäjän toiminta voidaan mielestäni jakaa neljään jaksoon.

- 1) aika esitutkinnan valmistumisesta syyttämättäjäättämispäätöksen tekemiseen (marraskuu 1995 – 20.4.1999);
- 2) aika kantelijan pyynnöstä syyllisyyskysymyksensä saattamisesta tuomioistuimen käsiteltäväksi siihen, kun johtava kihlakunnansyyttäjä ensimmäisen kerran vastasi pyyntöön liittyen (16.6.1999–touko-kesäkuu 2000);
- 3) tuomioistuinkäsittelyä edeltävään kirjelmöintiin kulunut aika (heinäkuu 2000–19.6.2002); ja
- 4) syyttäjän toiminta asiassa sen jälkeen, kun hän oli saattanut asian Espoon kärjäoikeuden käsiteltäväksi (19.6.2002–16.2.2005).

Huolehtimisvastuu prosessin viivytyksettömästä etenemisestä siirtyy tuomioistuimelle siinä vaiheessa, kun asia tulee tuomioistuimessa vireille. Käsillä olevassa asiassa ei ole aihetta epäillä, että johtavan kihlakunnansyyttäjän menettely olisi aiheuttanut prosessin aiheetonta viivästymistä 19.6.2002 jälkeen, jolloin hän selvityksen mukaan saattoi syyllisyyskysymystä koskevan asian haastehakemuksen Espoon kärjäoikeuteen. Rajoitan jatkotarkasteluni näin ollen yllä olevan ryhmittelyn kohtiin 1–3.

Ensimmäinen noin kolmen ja puolen vuoden mittainen huomattava pitkä ajanjakso (1) kului syyteharkintavaiheessa sen odotteluun, että epäiltyjä velallisen epärehellisyyksiä koskevassa asiassa selviäisi, voidaanko sitä ylipäätään ottaa tutkittavaksi. Korkein oikeus antoi tätä tarkoittavan ratkaisunsa 29.10.1997 (KKO

1997:171). Tämän jälkeen prosessi palautettiin käräjäoikeuteen, joka 15.3.1999 jätti asian pääosin tutkimatta asianomistajan syytepyynnön yksilöimättömyyden johdosta. Ottaen huomioon että petosrikoksia koskeva esitutkinnat olivat valmistuneet marraskuussa 1995, voidaan todeta, että käytännössä koko tämän ajan kysymys siitä, voidaanko epäiltyjä epärehellisyysrikoksia koskevassa asiassa – ja sitä kautta myös petosasiassa – edes päästä pääkäsittelyyn, oli avoin.

Yhteisen todistelun tarve yllä kuvattujen kahden rikosasian välillä on johtanut siihen, että petosrikoksia koskevaa asiaa ei ole ymmärrettävästi tänä aikana mielekkäästi voitu saada päätökseen. Asian viivästys on johtunut syyttäjistä riippumattomasta syystä eli siitä, että toisessa asiassa prosessuaalisten kysymysten tuomioistuinkäsittelyyn kulunut aika on jatkanut myös petosasian käsittelyaikaa.

Johtava kihlakunnansyyttäjä teki syyttämättäjättämispäätöksen nopeasti eli noin kuukaudessa viimeksi mainitun käräjäoikeuden tutkimattajättämispäätöksen jälkeen. Asia tuli päätökseen tämän syyttäjän ratkaisun myötä kuukaudeksi. Kuitenkin asia tuli uudestaan syyttäjälle vireille 16.6.1999 kantelijan ilmoitettua, että hän vaatii ROL 1 luvun 10 §:n mukaisesti syyllisyyskysymyksen tuomioistuinkäsittelyä.

Tämän jälkeinen lähes vuoden mittainen viive siihen, kun johtava kihlakunnansyyttäjä otti yhteyttä kanteliijaan (ajanjakso 2), ei saa käytettävissä olevassa selvityksessä lähempää perustelua. Selvityksen mukaan johtava kihlakunnansyyttäjä olisi touko/kesäkuussa 2000 keskustellut puhelimitse kantelijan kanssa, mihin keskusteluun johtava kihlakunnansyyttäjä viittasi 30.6.2000 kirjeessään. Tänä noin vuoden mittaisena aikana vireillä ollut epäiltyjä velallisen epärehellisyyskoskeva prosessi ei edennyt, eikä sellaisenaan anna selitystä tälle viiveelle.

Tässä yhteydessä tulee ottaa huomioon se, mistä syyllisyyskysymyksen tuomioistuinkäsittelyssä on lähemmin ottaen ollut kyse. ROL 1 luvun 10 §:n mukaisessa prosessissa kyse on muutoin normaalista syyteasian käsittelystä, kuitenkin sillä erotuksella, että syyttäjä ei syytteessään esitä rangaistusvaatimusta. Tuomioistuin ei näin ollen voi tuomita teosta rangaistusta, vaan katsoessaan syytteen toteen näytetyksi se voi ainoastaan vahvistaa syyttämättä jätetyn syylliseksi kyseiseen tekoon – tai päinvastaisessa tilanteessa hylätä syytteen (ks. HE 82/1995 vp s. 40).

Menettely on syytetyn kannalta tärkeä oikeusturvatae, koska syyttäjä on tätä ennen seuraamusluonteisella syyttämättäjättämispäätöksellään kumonnut niin sanotun syyttömyysolettaman menettelyssä, joka ei itsessään täytä kaikkia oikeudenmukaiselle prosessille asetettuja vaatimuksia. Vaikka kyseisessä tuomioistuinprosessissa vastaajaa ei uhkaa rangaistuksen mahdollisuus, on kysymys rikokseen syyllistymisestä epäilemättä kuitenkin asianosaiselle tärkeä. Menettelyn luonne perusteleekin sitä, että ROL 1 luvun 10 §:n mukaisen menettelyn tulee edetä vähintään normaalia vauhtia. Syyttömyysolettaman

poikkeuksellisesta kumoamismenettelystä johtuen voidaan katsoa, että tällainen asia tulisi itse asiassa käsitellä erityisen joutuisasti.

Yllä sanottu huomioon ottaen ja kun lähempi selvitys puuttuu lähes vuoden mittaisen passiivisen ajanjakson kulusta ja perusteista, katson, että asian käsittelyssä on mainituin osin tapahtunut perustuslain 21 §:n vastaista aiheetonta viivästystä. Olen ottanut huomioon myös sen, että kantelija nimenomaisesti oletti 16.6.1999 kirjeessään, että asia saataisiin tuomioistuimessa vireille vielä saman vuoden aikana.

Saamassani selvityksessä tulee sittemmin esille varsin aktiivista yhteydenpitoa johtavan kihlakunnansyyttäjän ja kantelijan välillä (ajanjakso 3). Yhteydenpito osoittaa johtavan kihlakunnansyyttäjän useaan otteeseen pyrkineen varmistamaan kantelijan toivomuksista syyllisyyskysymyksen käsittelyjärjestyksestä ja -ajasta. Selvityksen valossa näyttää siltä, että kantelija on vastaanottanut johtavan kihlakunnansyyttäjän lähettämät kirjeet. Rinnakkainen epäiltyjä velallisen epärehellisyyksiä koskeva prosessi eteni ensin hovioikeuden ratkaisuun ja tämän jälkeen kantelijan toimesta vielä korkeimman oikeuden valituslupapäätökseen. Kirjeenvaihto antaa nähdäkseni vahvasti viitteitä siihen suuntaan, että hovioikeuden ja myöhemmin korkeimman oikeuden ratkaisuita olisi sovittu odotettavan. Kuitenkin 2.8.2001 kirjeessään kantelija kiisti tällaisesta sovittuun – tämän jälkeenkin hän tosin hankki asiassa vielä asiantuntijalausannon ja ehdotti vaihtoehtoisia menettelytapaa. Saamani selvitys viittaa siihen, että kantelija ei ollut vielä muodostanut asiasta lopullista tai selvää kantaa.

Selvitys jää loppujen lopuksi jossain määrin epäselväksi siinä suhteessa, mitä johtavan kihlakunnansyyttäjän ja kantelijan käymissä puhelinkeskusteluissa ja kirjeenvaihdossa on tarkkaan ottaen neuvoteltu ja mahdollisesti sovittu syyllisyyskysymystä koskevan asian tuomioistuimeen saattamisesta. Kirjeenvaihdon perusteella voidaan silti luotettavasti katsoa, että johtava kihlakunnansyyttäjä ei ole tänä lähes kahden vuoden mittaisena "kirjelmöintiä aikana" ollut passiivinen, vaan on päinvastoin useaan otteeseen pyrkinyt seikkaperäisesti tiedustelemaan kantelijan kantaa prosessin etenemisestä. Selvitys huomioon ottaen katson, että johtavan kihlakunnansyyttäjän menettely ei ole tänä aikana ollut moitittavaa.

Jutun prosessuaalinen asetelma on nähdäkseni erittäin poikkeuksellinen, mikä osin selittää sen, miksi asian syyteharkintavaihe on venynyt kaiken kaikkiaan yli kuudeksi ja puoleksi vuodeksi. Asianosaisen näkökulmasta näin pitkää aikaa ei missään tapauksessa voida pitää hyväksyttävänä – erityisesti kun otetaan huomioon tätä edeltänyt pitkä esitutkinta ja se, että asiassa ei ole vielä annettu lopullista tuomioistuinratkaisua.

3.3

Espoon käräjäoikeus

Selvitys ja tapahtumat

Käräjätuomari kertoi 15.9.2004 selvityksessään, että asia tuli vireille Espoon käräjäoikeudessa 26.6.2002, jolloin syyttäjä toimitti haastehakemuksen käräjäoikeudelle. Asia jaettiin käräjätuomari C:n käsiteltäväksi. Hän antoi asiassa haasteen 30.8.2002. Haaste annettiin kantelijalle tiedoksi 17.9.2002. Haasteessa kantelijalta pyydettiin vastausta 60 päivän kuluessa tiedoksiannossa. Tätä määräaikaa pidennettiin kantelijan pyynnöstä 30.12.2002 saakka. Kantelija toimitti kirjallisen vastauksensa 30.12.2002 ja lisäkirjoituksen 15.1.2003.

Käräjäoikeudessa tapahtuneeseen tehtäväkiertoon liittyen asia jaettiin selvityksenantajan käsiteltäväksi 1.2.2003. Käräjätuomari katsoi suullisen valmisteluistunnon tarpeelliseksi asian laajuuden johdosta. Ajankohdaksi sovittiin asianosaisten kanssa 10.6.2003. Istunto jouduttiin kuitenkin peruuttamaan käräjätuomarin vaimon vakavan sairastumisen johdosta. Kantelija toimitti lisäselvityksen 6.6.2003 ja 6.8.2003. Myöhemmin käräjätuomari sopi uudeksi valmisteluistunnon ajankohdaksi 13.8.2003. Tuossa istunnossa osoittautui tarpeelliseksi jatkaa valmistelua kirjallisesti ja suullisesti. Uusi valmisteluistunto pidettiin 15.12.2003, jossa muun muassa laadittiin pääkäsittelyn aikataulu siten, että pääkäsittely olisi pidetty kymmenenä istuntopäivänä toukokuussa 2004. Käräjätuomari kertoi, että aikataulullisista syistä tämä oli aikaisin mahdollinen ajankohta pääkäsittelylle.

Käräjätuomari kertoi joutuneensa jäämään sairauslomalle ajaksi 29.4.–31.5.2004, mistä syystä sovittu pääkäsittely oli peruttava. Puheenjohtajan vaihtaminen näin laajassa asiassa lyhyellä varoitusajalla ei ollut mahdollista. Käräjätuomari kertoi olleensa töissä kesäkuussa 2004, mutta koska tarve uuteen sairauslomaan oli nähtävissä, ei hän ryhtynyt järjestämään tämän asian pääkäsittelylle uutta ajankohtaa. Hän oli sairauslomalla heinäkuun 2004 ja sen jälkeen vuosilomalla niin, että hän palasi töihin 16.8.2004. Töihin palattuaan hän kertoi ryhtyneensä järjestämään tämän ja muiden peruuntuneiden asioiden pääkäsittelyitä. Pääkäsittely tässä asiassa sovittiin toimitettavaksi marras-joulukuussa 2004 alkaen 9.11.2004. Selvitystä antaessaan (15.9.2004) hän arveli, että ratkaisu asiassa voitaisiin antaa vuoden 2004 lopulla tai vuoden 2005 alussa (käräjäoikeuden tuomio annettiin 16.2.2005).

Yhteenvetona käräjätuomari katsoi, että asian käsittely on kestänyt pidempään kuin rikosasoiden käsittely keskimäärin. Jos alun perin ajateltu aikataulu olisi onnistunut, arvioi käräjätuomari, että asia olisi tullut ratkaistuksi viimeistään alkuvuodesta 2004. Valmisteluistunnon 10.6.2003 peruuntuminen ja pääkäsittelyn peruuntuminen toukokuussa 2004 viivästyttivät asian käsittelyä noin vuodella.

Vastineessaan 17.2.2005 kantelija piti käräjäoikeuden selvitystä asiasta asiallisena ja tosiasioita vastaavana. Kantelija kuitenkin katsoi, että valmisteluistuntoa jouduttiin lykkäämään syyttäjistä johtuvasta syystä, koska hänen syytteessään ja todistelussa oli oikeuden puheenjohtajan mielestä paljon siihen kuulumatonta aineistoa epäiltyä velallisen epärehellisyttä koskevasta asiasta. Kantelija katsoi, että riippumatta siitä, mistä syystä viivästys on aiheutunut, on kuitenkin moitittavaa, että kesäkuussa 2002 vireille tulleen asian

tuomio annetaan vasta helmikuussa 2005, erityisesti kun tässä asiassa oli jo ennen kärjäoikeuskäsittelyä tapahtunut kohtuutonta viivästystä.

Vastineessaan kantelija arvosteli vielä sitä, että kärjäoikeuden tuomiota ei annettu ROL 11 luvun 7 §:n 2 momentin mukaisessa ajassa, kun pääkäsittely päättyi 1.12.2004 ja tuomio annettiin 26.1.2005. Kantelija kertoi soittaneensa 27.1.2005 kärjätuomarin sihteerille saatuaan tietää tuomion antamisen viivästymisestä. Kärjäsihteerin oli kantelijan mukaan kertonut syyksi sen, että kärjätuomari oli vuoden alusta saanut uusia siviilipuolen asiakokonaisuuksia hoitaakseen eikä ollut ehtinyt paneutua tähän tuomioon. Kantelijan mukaan kärjäsihteerin myös mainitsi, että oikeuden kokoonpano pitäisi vielä päätösneuvottelun 14.2.2005. Kantelija viittasi ROL 10 luvun 7 §:n 1 momenttiin, jonka mukaan päätösneuvottelu on pidettävä heti pääkäsittelyn päätyttyä tai viimeistään seuraavana päivänä.

Viimeksi mainittujen väitteiden osalta kärjätuomari katsoi 6.4.2005 päivätyssä lisäselvityksessään seuraavaa. Kärjätuomari kiisti väitteen siitä, että päätösneuvottelu olisi pidetty kantelijan epäilemin tavoin 14.2.2005. Asiassa pidettiin päätösneuvottelu pääkäsittelyn päätyttyä 1.12.2004. Kärjätuomari kertoi sopineensa lautamiesten kanssa tapaamisen 25.1.2005, jolloin tarkoitus olisi käydä yhdessä läpi annettava tuomio sen varmistamiseksi, että tuomio vastaa sitä, mitä päätösneuvotteluissa oli sovittu. Tapaamisessa 25.1.2005 kärjätuomari joutui toteamaan, että tuomion antamista on siirrettävä. Sen vuoksi lautamiesten kanssa sovittiin vielä uudesta tapaamisesta 14.2.2005. Kärjätuomari katsoi, että päätösneuvottelu on pidetty lain edellyttämien tavoin.

Tuomion antamisen siirtämisen osalta kärjätuomari katsoi, että tuomion antaminen 2,5 kuukautta pääkäsittelyn päättämistä on poikkeuksellisen pitkä aika. Selvityksessään esille tuomiensa olosuhteiden valossa kärjätuomari kuitenkin katsoi, että tuomion laatiminen vaati tuon ajan. Kysymys ei ollut kärjätuomarin puolelta tuomion antamisen pitkittämisestä tai viivyttämisestä vaan siitä, että tuomion antamiseen tosiasiallisesti käytettävissä ollut työaika ei mahdollistanut nopeampaa aikataulua.

Kannanotto

Asian käsittelyaika myös kärjäoikeudessa on muodostunut varsin pitkäksi. Kärjätuomari on selvityksissään seikkaperäisesti esittänyt asian käsittelyn vaiheet, mitä kuvausta kantelija pitää paikkansa pitävänä. Ottaen huomioon selvityksessä esitetty kärjätuomarin sairaslomista, juttutilanteesta ja kärjäoikeudessa suoritetuista uudelleenjärjestelyistä asiassa ei ole tullut ilmi sellaista, joka antaisi minulle aiheen arvostella kärjätuomarin menettelyä asian käsittelyajan suhteen.

Kärjäoikeuden päätösharkinnan tai tuomion antamisen ajankohdan osalta en ole selvityksen valossa havainnut oikeusasiamiehen toimenpiteitä edellyttävää lainvastaista menettelyä tai velvollisuuden laiminlyöntiä.

YHTEENVETO

Kantelija on johdonmukaisesti ensimmäisestä kantelukirjoituksestaan lähtien toivonut asiaansa ja sen kestoja tarkasteltavan kokonaisuutena. On ilmeistä, että käsillä olevan asian kokonaiskäsittelyaika on ylittänyt oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille asetetut vaatimukset. Tämän on myös Espoon kärjäoikeus todennut 16.2.2005 antamassaan tuomiossa. Kyseessä on näin ollen perustuslain 21 §:ssä ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohdassa taatun oikeuden loukkaus.

Asiakirja-aineiston valossa jutun käsittelyn poikkeukselliseen pitkittymiseen vaikuttaneet seikat huomioon ottaen asiassa ei kuitenkaan ole ilmennyt – esitutinnan kesto ja syyteharkinnan osittainen aiheeton viivästys pois lukien – sellaista yksittäisen viranomaisen tai virkamiehen lain tai velvollisuuksien vastaista menettelyä, johon oikeusasiamiehen olisi puututtava.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklan mukaan jokaisella, jonka yleissopimuksessa tunnustettuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, on oltava käytettävissään tehokas oikeussuojakeino kansallisen viranomaisen edessä. Oikeussuojakeinot määräytyvät kansallisen oikeusjärjestyksen mukaan. Niiden tulee olla tehokkaita sekä käytännössä että oikeudellisesti.

Käsillä olevassa asiassa tuomioistuimen käsiteltäväksi ei ole tullut normaalia rikosasiaa vaan ROL 1 luvun 10 §:n mukainen prosessi, jossa tuomioistuin ei missään tapauksessa voi tuomita vastaajaa rangaistukseen. Tästä syystä käytettävissä olevista keinoista hyvittää prosessin kohtuuton kesto rajautuvat pois kaikki sellaiset, jotka liittyvät tuomittavan rangaistuksen lieventämiseen.

Edellä lausuttu ei kuitenkaan poista valtion vastuuta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kuuluvasta kohtuullisesta käsittelyajasta. Kysymys valtion vastuusta on mahdollista saattaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen arvioitavaksi. Kantelijalla on nähdäkseni myös mahdollisuus nostaa esimerkiksi vahingonkorvauskanne valtiota vastaan ja hakea siten tai muuten vahingonkorvausmenettelyiden kautta hyvitystä oikeudenloukkauksesta.

Käsillä olevassa asiassa kärjäoikeus on nimenomaisesti perustellut sitä, miksi sen näkemyksen mukaan syytteitä ei ole tullut hylätä prosessin keston johdosta. Asian ollessa hovioikeuden käsiteltävänä kysymys oikeudenloukkauksen hyvittämisestä – sikäli kuin myös hovioikeus katsoo sellaisen tapahtuneen – jää hovioikeuden ratkaistavaksi. Oikeusasiamies ei voi puuttua lähemmin niihin keinoihin, joilla tuomioistuimessa vireillä oleva asia saataisiin mahdollisimman nopeasti käsitellyksi ja ratkaistuksi.

5

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdissa 3.1 ja 3.2 esittämäni käsitykset keskusrikospoliisin ja johtavan kihlakunnansyyttäjän menettelyn virheellisyydestä heidän tietoonsa. Tässä tarkoituksessa lähetän keskusrikospoliisille, johtavalla

kihlakunnansyyttäjälle ja Valtakunnansyyttäjänvirastolle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Kantelukirjoituksen liitteet palautetaan kantelijalle ohessa.